

«A tizenkilencedik század tudományai az ismeretek széles körére terjeszkednek ki, melyek a tapasztalás által szerzett, vagy külről támadt, a szellemre hatást gyakorolt benyomásokból kiindulva s subjektív nézetekkel társulva, belső szelleui törvények szerint állottak elő. Az anyag gazdagsága feltűnő aránytalanságban van megokolásával. Minden külön tudomány tételeiből indul ki, melyek vagy szemléleti úton származnak s már ennél fogva nincs feltétlen bizonyosságok, vagy be nem bizonyított hypothesiseket tartalmaznak, vagy közetlen s így önkéntes állításon nyugsznak. Még gyakrabban megtörténik, hogy e külön tudományok homályba burkolják tulajdonképeni alapjaikat s rögtön fejtegetésekhez látnak, melyeknek jogosultságát maguktól értetődőnek mondják. Ez utóbbiakat találjuk főként a tiszta tudományok, különösen a matematika, a logika és a philosophia kezdeteinél. Az olvasó észre sem veszi, hogy alapmagyarázatok helyett mint ragadják ki a szabad tengerre, a hol hajójukat, a kellő kormány hiján, a zátonyra jutás veszélye fenyegeti.

Mind e bajok már, szerzőnk nézetei szerint, arra alkalmasak, hogy a felvilágosodás ellenségeinek adjanak fegyvert kezökbe, valamint arra is, hogy gyanuba keverjék a tudományok ősforrását, az észet. Így okoskodnak: Ha az ész, mely az igazság forrása kíván lenni, maga ily gyöngye alapokon nyugszik; ha annyi önkényes hypothesisre s közte annyi tévedésre jut, hol van akkor a kezesség, hogy benne keresendő az ismeret kizárólagos kútfeje, s mi joggal útasíthatja vissza a hitfanatikuskok s egyéb e nemű tekintélyek igényeit?» Ehhez képest szerzőnk arra vállalkozik, hogy a tudomány egységes rendszerét s annak alapjait érvényre emelje. Kezünk alatt levő művének az a célja, hogy a tudomány alapjait kimutassa s ezekből a szellem és a világ lényegét megösmertesse. A könyv öt fejezetből áll, melyek a következők: A physikai és a matematikai rendszer; a logikai rendszer; a philosophiai rendszer; az egyetemes rendszer; az abszolút rendszer.

A philosophiai folyóiratokból.

Philosophische Monatshefte. Unter Mitwirkung von Dr. Fr. Ascher-son redigirt u. herausgegeben von Prof. Dr. Paul Natorp. XXXVI. k. (1890) 1—4 füzete.

Az előttünk fekvő négy füzet rendes beosztása szeriut a követ-

kezőket tartalmazza: I. *Értekezések*. Első helyen áll *Natorp* cikke: «*Aristoteles und die Eleaten*». A lap szerkesztője, ki előszerzetettel philosz. történelmi cikkeket szokot írni, azon kérdést veti fel: vajjon Aristotelesben, a mennyiben művei más bölcselek tanaival foglalkoznak, meg lehet-e bizni, mint történelmi forrásban! Ezen kérdésre az eleai bölcselekkel szemben követett eljárást veszi *Natorp* bonczkés alá, mégpedig 1. az eleai tétel elleni általános bírálatot és 2. az eleaták egyes érveinek bírálatát. A kutatás általános eredménye az, hogy Aristoteles az eleaták alap gondolatát tökéletesen félreértette s kategoriáit rájuk alkalmazva, idegenszerű elemeket hozott tanaikba; hogy azon kérdések aristotelesi megfejtése: «mikép lehet az *egy* egyszersmind *sok* is?» ennek meg nem felel s hogy az egyes érvek bírálata (mely itt csak *Melittos* és *Parmenides*re terjed ki), szinte nem képes az eleai tan igaz magvát megezáfolni. — A második cikk *Lipps* *Tiv.* tollából ered, ki nemcsak lélektani nagy műve (*Grundthatsachen des Seelenlebens*» Bonn, 1873), hanem ezen folyóiratban közölt cikkei által is ismeretes («A komikumról»). A cikk: «*Aesthetischer Litteraturbericht*» még nincs befejezve, de a következő füzet meghozza már a végét. *Lipps* ebben számot ad több, a legújabb időben megjelent, aesthetikai munkáról s rövid, de találó, élénk megjegyzéseivel az aesthetikai tudomány jelen állásáról kelemes és érdekes ismertetést nyújt. Az újabb aesth. irodalomban két irányt különböztet meg. Az egyik az «*Aesthetik von oben*» mint *Fechner* nevezte, a másik az «*Aesthetik von unten*». Amaz *általánosságokban* mozog s a szép fogalmából kiindulva inkább fogalmi rendszerre, mint részletes megértésre törekszik, s hová számítja *Lipps* E. v. *Hartmann*t és *Schasler* Miksát, valamint a nem rendszeresen, de általános aesth. problémákkal foglalkozó *Guyau* (*Problèmes de l'Esthétique contemporaine* 1884) és *Begg* («*Development of taste and other studies in easthetics*». 1887) könyveit. *Begg* könyvében kiemeli a természet érzetének fejlődési fejtegetését, még pedig azon tételt, hogy az angol irodalomban 3 fokon ment keresztül: a «childlike unreflective stage» egész XVII. századig, az isten immanentiája a természetben (XVIII. század) s a természet mint isten («the invisible himself in His loveliness and grandeur to eye and ear») a mi korunkban. Ennek megfelel az egyes oldalán hasonló fejlődés. Röviden és bizonyos tekintetben humorosan bánik el *Martinus Schweisthal* könyvével, ki a vallásos és katolikus művészetet egyszersűen azonosítja, úgy-szinte *Sigmund Stranskyval* és *Maurus Hoffmannal*. Erre a *részletesebb*

aesth. művek közül bőven és mindig érdekesen tárgyalja Gustav *Portig*, Karl *Hoff*, kivált *Göller* Adolf művét («Zur aesthetik der Architektur» 1887) kinél sok jó gondolat mellett nagy fogalmi zavart mutat ki; s ismerteti másik művét is «Die Entstehung der architektonischen Stilformen» 1888. Végezi az ismertetést *Bechler* Ernst: «Das Wesen der Architectur und die Formenbildung der klassischen Baukunst» cz. művével (1887). Az érdekes cikk vége következik. — A 3-dik közérdekű cikk *Theobald* Ziegler-től van: «Ethische Fragen u. Vorfragen». E cikksorozat első cikkében az *ethikai tudomány feladatával* foglalkozik. Szerinte két irány lehet az etikában: aprioristikus és evolutionistikus. Ziegler ez utóbbihoz tartozik s az ethika szerinte, «nothwendig empirisch und descriptiv». Az erkölesség, mint valóság mindenkinél legelőször a család, társadalom, egyház, állam rendelkezéseiben lép fel. Aztán emelkedünk fel az erköcsi jó mértékéhez, mely megindokolja: miért engedelmeskedjünk ezen rendelkezéseknek? Szerinte az etikának lélektani alapvetés és művelődéstörténelmi tartalom kell, a melyből az épen nem absolut mérték nyerhető, — mely az (ész —) hitbe vezet át. A következő cikkek a tudományos ethika tárgyi problémáit szabad sorakozásbán fogják fejtegetni, — mire felhívjuk az olvasók figyelmét. — II. *Könyvbirálatok* közül kiemeljük *Vatke* Vilmosnak hegeli irányú: «Religionsphilosophie oder allg. philos. Theologie» 1888 czimű művét, ismerteti *Theob. Ziegler*. — *Neue Schriften zur Spesis des Alterthums* czim alatt *Natorp* Pál több erre vonatkozó újabb művet (*Brochard* Victor, *Hans von Arnim*, *E. Pappenheim*) ismertet. — *Baltzer* A. művét «*Spinozas Entwicklungsgang*» mint egészen megbizhatatlan és hanyag munkát állítja eléinkbe *Land* N. — *Witte* J. H. «*Das Wesen der Seele*» *Knauer* lelkésznek alkalmat nyújt megszokott böleselő mókáira. — Ismertetve van ezen kívül *G. v. Gizycki* *Moralphilosophie* (*Fr. Jodl*-tól), egy ismeretlen szerző műve, «*Im Kampfe um die Weltanschauung*» stb. — III. Az irodalmi értesítőből kiemeljük: *Ribot* Th. *Psychologie de l'attention* (ism. *Hugo Münsterberg*); *H. Bourru* és *P. Burot* műve: *Variations de la personnalité* (ism. *Th. Ziehen*); *Hoppe* J. *Erklärung der Sinnestäuschungen* (ism. *Zichen*). — IV. Végre egy újításra figyelmeztetünk. «*Paedagogia*» czim alatt ezentúl évenként nehányszor a fontosabb neveléstani műveket fogja *Theobald* Ziegler nem kimerítő terjedelemben, hanem válogatva ismertetni. A jelen füzetekben legnagyobb részt a *középiskola reformjára* vonatkozó művek vannak ismertetve, pl. *Vaihinger* («Natur-

forschung u. Schule» — Preyer ellen) *Kuntzemüller* Otto üres könyve («Reform unseres höheren Schulwesen auf nationaler Grundlage» stb.), — *Paulsen* Frigyes («Das Realgymn. u. die humanistische Bildung»), *Jäger* Oscar élénk műve («Das humanist. Gymn. u. die Petition um durchgreifende Schulreform»), mely támadás a gymnasium ellenesei ellen. Van azonban iskolai könyv is ismertette, pl. *Richter* Arthur «Grundriss der philos. Wissenschaften. Erster Theil. Grundlegung der philosophischen Wissenschaften u. Elemente der Logik» 1888. — V. Igen gazdag *bibliographiai* jegyzék befejezi a füzeteket. *b. k.*

A *Revue philosophique de la France et de l'étranger* folyóirat idei első számában a következő közleményeket olvassuk: *Secrétan* l'économie et la philosophie; B. *Bouridon*, la certitude; *Naville*, Remarques sur l'induction dans les sciences physiques. Ösmertette vannak a következő irodalmi művek: *Liébault*: La sommeil provoqué, et les états analogues. *Paulhan*: L'activité mentale et les éléments de l'esprit. F. *Thomas*: La philosophie de Gassendi. Ch. *Richet*: La chaleur animale. H. *Münsterberg*: Beiträge zur experimentellen Psychologie. P. *Siciliani*: Le questioni contemporanee e la libertà morale nell'ordina giuridico.

Az idei második füzet tartalma: A. *Fouillée*, l'évolutionnisme des idées-forces. A. *Binet*, la concurrence des états psychologiques. *Adam*, l'imagination dans la découverte scientifique d'après Bacon. Ösmertette vannak: P. *Janet*: La automatisme psychologique. L. *Dauriac*: Croyance et réalité. A. *Bertrand*: Science et psychologie. *Fouillée*: La philosophie de Platon. *Scotus Noventicus*: Metaphysica nova et vetusta: a return to dualism. (Az álnév alatt *Laurie* edinburgi egyetemi tanár értendő.)

A philosophia helyfoglalása főiskoláink tanrendében az 1889—90. tanév második felében.

1. A budapesti kir. magy. tudomány-egyetemen:

Lubrich Ágost: Általános neveléstan, heti három órán; általános tanítástan, heti két órán.

Medveczky Frigyes: Politikai és társadalmi eszmék története, különös tekintettel a társadalmi és pedagógiai eszmék fejlődésére, heti 4 órán; Biológiai és pszichológiai problémák, tekintettel történetükre, heti két óra. Philosophiai Seminarium, philosophia gyakorlatok, kapcsolatban a hallgatók tudományos dolgozataival, heti egy óra.